

USA či Nizozemí. Efekt expanze vyššího vzdělání na zaměstnanost, povahu kvalifikace, typ vykonávané profese či výši mezd pak byl tématem účastníků z Velké Británie, Německa, Maďarska, Nizozemí a Ruska. Vznik nového typu společnosti (společnosti znalostní) či měnící se zaměstnanecká struktura pak byly zkoumány ve Švýcarsku a Německu. Účastníci z České republiky (Natalie Simonová ze SOÚ a Petr Soukup z FSV UK) na této konferenci prezentovali příspěvek s názvem „Educational Inequalities Reproduction in the Contemporary Czech Republic“.

Kromě reakcí na přednesenou analýzu byl přínosný především výhradně evropský záběr dalších prezentací, díky kterému bylo dosaženo značně detailního vhledu do vzdělanostní reprodukce v evropském prostoru. Díky tomu bylo rovněž možné zhodnotit současnou tematickou náplň české sociologie vzdělání a pomoci nasměrovat její další práci aktuálním směrem.

Natalie Simonová

Konference *Activism and the State of Neo-liberalism*

Budapešť, 22.–23. června 2007

Ve dnech 22.–23. června 2007 pořádala Katedra sociologie a sociální antropologie Středoevropské univerzity v Budapešti (CEU) první ročník konference určený zejména pro postgraduální studenty (právě jimi byl tento ročník také převážně organizován), vědecké pracovníky – ale i pro aktivisty a zájemce pohybující se mimo akademickou sféru či na jejím okraji. Tématem se staly neoliberální formy organizace současných sociálních a politických vztahů v globalizovaném světě a odpor (vztahy konkurence) vůči nim. Důraz byl přitom kladen jak na konkretizaci a kontextualizaci mechanismů, skrze které v politické a sociální praxi dochází k rozšiřování a implementaci neoliberálního diskurzu a jeho imperativů

(tj. v praxi zejména důrazu na ekonomickou efektivitu, samoregulaci, oslabování politické role národního státu atp.), tak i na analýzu vzniku rezistentních praktik vůči němu. V neposlední řadě byl však prostor věnován také vyjasňování praktického, každodenního obsahu a významu neoliberálního modelu (pojmu) samotného. Často zdůrazňovaným principem konference měla být metodologická multidisciplinarita a kulturní různorodost předkládaných příspěvků, která se odrazila zejména na skutečně pestrém geografickém složení vystupujících a diskutujících účastníků.

Po krátké uvítací řeči Ayse Caglarové, vedoucí pořádající katedry, vystoupil s úvodní přednáškou prof. Gavin Smith (University of Toronto), který téma neoliberálního režimu vlády a odporu proti němu koncipoval spíše v obecně heuristické až meta-teoretické rovině: Smith se zabýval především současnou rolí a možnostmi intelektuála, který se kriticky staví k současnému stavu společnosti. Na třech generacích kriticky naladěných a angažovaných sociálních vědců se pak pokusil identifikovat vývoj jejich pozic ve vztahu k politickému poli a vyvodit z toho důsledky pro současnost. Zatímco nejstarší generace (např. E. Hobsbawm, E. P. Thompson či E. Wolf a generace 60. let) se soustředila především na univerzální, objektivní podmínky vzniku sociálních hnutí a kolektivního odporu; pak druhá generace (za jejíž součást se Smith považuje a která se uplatňuje zejména v 80. letech minulého století) zkoumala spíše vnitřní charakter a subjektivní vnímání situace systematicky znevýhodňovaných a na příčiny selhávání jejich kolektivních snah o sociální změnu; a současná generace sociálních vědců se upírá pozornost zejména na individualizované lidské utrpení. Podle Smitha však tento diskurz rezignuje na vysvětlování sociálních jevů v celé jejich komplexitě, a proto Smith doporučuje zaměřit se po vzoru starších přístupů opět spíše na *celkovou povahu* současné politické ekonomie.

Následně byl zahájen první panel s názvem „Stát“, který byl zaměřený na téma proměn moci národních celků a jejich nedávných reforem v kontextu procesů politické a ekonomické deregulace. Zde jako první vystoupila Larissa Veters (Deutsche Hochschule für Verwaltungswissenschaften, Speyer) s příspěvkem věnovaným problematice poválečné politicko-institucionální obnově Republiky Bosna a Hercegovina. Zaměřila se v něm na kritiku jednostrannosti aplikace teoretického schématu „budování státu“, který je v tomto případě všeobecně používán, a pokusila se analýzu procesu administrativní proměny země doplnit konceptem re-konfigurace pozice (*re-scaling*) národního státu v důsledku nedávných proměn měřítek vládnutí (zejména v důsledku posilování nadnárodních institucí a místních samospráv, ale i proměny vztahů na všech úrovních vládnutí). Konkrétním materiálem se pak stala analýza aktivit představitelů místní správy v Mostaru a jejich oblastních i přeshraničních aktivit a vztahů.

Problematiku vztahu mezi modernizací a současným neoliberálním diskurzem se na příkladu Maroka pokusila vyložit Courtney Aponte (University of California, Irvine). Empirickým materiálem, na kterém tento vztah demonstrovala, byla oblast mateřství, resp. dopady implementace vládní politiky pro rodinné plánování a lidský rozvoj. Aponte rekonstruovala mechanismus, na jehož počátku stojí nedávná snaha marocké vlády o omezení porodnosti a populačního růstu: ta skrze pevné vazby na místní profesionalizované NGO usiluje o redefinici role žen v marocké společnosti. V tomto procesu se tradičně vylučovaná sociální skupina stává privilegovaným hybatelem procesu modernizace celé společnosti, a její příslušnice se proměňují v moderní subjekty-občany propojující v sobě logiku neoliberálního a vlivy tradiční islámské kultury.

Poslední příspěvek tohoto panelu pak přednesl Tom Purcell (University of Man-

chester), jehož vystoupení bylo původně avizováno na následujícím panelu, ale který musel provizorně nahradit přednášku opozdivšího se Šamila Cana. Tato změna nicméně konzistenci celého panelu rozhodně neublížila, spíše naopak: Purcell analyzoval snahy současné venezuelské administrativy o co nejširší společenské uplatnění družstevní ekonomiky v kontextu politicky deklarované snahy o odpor proti globálně převládajícímu modelu ekonomických a politických vztahů. Po zasazení pozice současného státu do globální politické ekonomie jak z hlediska marxistické, tak i neo-gramsciánské politické teorie pak autor dospěl k závěru o nejednoznačné a rozporuplné povaze venezuelského družstevního hnutí: to totiž na jedné straně reflektuje imperativy neoliberální ekonomie, na straně druhé nicméně zase přispívá k politizaci výrobních vztahů a podporuje vytváření kultur solidarity.

Druhý panel nazvaný „Trhy a transnacionální hnutí“ zahájil dr. Paul Stubbs (Ekonomski institut, Zagreb) úvodní přednáškou věnovanou problému vztahu mezi různými druhy politického aktivismu (zejména v podobě nejrůznějších neziskových organizací) a struktur zajišťujících (přispívajících na) jeho materiální podporu, který konkretizoval především jako stav ekonomické závislosti. Nezapomněl přitom vtipně (a případně) glosovat činnost G. Sorose a uplatňování jeho vize občanské společnosti, nicméně současně odmítl zjednodušenou představu o jednosměrném transferu politické moci a neoliberálních imperativů do prostoru občanské společnosti (a její reakci) i o neoliberální samotném jakožto všemocné, univerzální a homogenní politické síle. Na základě genealogie kontextu bývalých jugoslávských států pak následně identifikoval tři generačně i sociálně odlišné typy protestu a jejich ideální typy aktivistů, na kterých ilustroval rozrůzněnost a hybridnost současné aktivistické politické kultury v současném post-jugoslávském prostoru.

Případovou studii zabývající se podobami současného irského aktivismu představila Ciara Doyle (Trinity College, Dublin), která na příkladu dublinského poradenského centra pro rodinu ukázala složitý systém vztahů mezi neziskovou organizací, místními autoritami a státem. Zaměstnanci-aktivisté se v tomto případě stávají do značné míry rukojmími místních politických elit a objektem permanentní politické kontroly státu, přičemž z logiky věci zůstávají jediným nositelem odpovědnosti za činnost celé instituce.

Pohled „insiderů“ na současné propojení mezi mediální a aktivistickou krajinou zprostředkovali Ágnes Gagyí a její kolega Maxigas (Pécsi Tudományegyetem a Eötvös Loránd Tudományegyetem). Zabývali se postavením a významem elektronických médií v současném antiglobalizačním hnutí, přičemž metodologicky i normativně vycházeli právě z perspektivy tohoto hnutí. Na konkrétním případě transnacionální mediální sítě *Independent Media Center* pak ukázali modularitu propojení mezi nezávislými (či *do-it-yourself* médii) a hnutím – na jedné straně jde podle nich o vztah proměnlivý, do jisté míry symetrický a nezřídka konfliktní, na straně druhé jsou tato média závislá na sociálních sítích a kontextu hnutí, jsou jím příležitostně využívána a tvoří jeho – byť relativně samostatnou – součást.

Şamil Can (Boğaziçi Üniversitesi Yayınları) se ve svém náhradním termínu zaměřil na proměňující se rezistentní praktiky istanbulského slumu Sultanbeyli (dřívější bašty radikálního islámu) ve vztahu k tureckému státu i tlakům současné tržní ekonomiky. Vyšel přitom (na poměry celkového antropologizujícího ladění konference poměrně nezvykle) z podrobného filozoficko-teoretického rámce. Konkrétně zde uplatnil specifickou politickou teorii G. Agambena, analyzujícího normalizační mechanismy extra-legálního uplatňování státní moci – tj. prodlužování výjimečného stavu, kterou aplikoval na vztah státu

a jeho toleranci vůči procesům pronikání a hegemonie politické racionality neoliberalismu v každodenních praktikách, vnímání a diskurzích obyvatel tohoto místa.

Poslední, třetí panel se pod názvem „Bojující utlačovaní“ věnoval strategiím a formám odporu ze strany populací nejvíce (nejzřetelněji?) podrobovaných současným globálním ekonomickým, kulturním či politickým imperativům. S prvním příspěvkem vystoupila Nidhi Trehan (London School of Economics), která se věnovala vzniku a transformaci romských hnutí v post-socialistické střední Evropě. Upozornila na sepětí těchto hnutí s transformací sociálního kontextu středoevropského prostoru, a konkretizovala dopady těchto procesů na diskurzivní rámce, témata, strategie, ale i např. organizační strukturu a vnitřní prostředí celého hnutí.

Vztahu romského etnika a různých režimů nadvlády byl věnován rovněž příspěvek Zeynep Erenové (Orta Doğu Teknik Üniversitesi). Její případová studie se opírala o výzkum každodenního života kosovských Romů v dánském uprchlickém táboře v Sandholmu, a jejím cílem bylo nastínit možnost pokusů jeho obyvatel o vymaňování se ze stávajících hegemonických vztahů (vznikajících např. ze strany dánského státu a společnosti, administrativy tábora, či organizovaných nelegálních aktivit některých z obyvatel). Odpověď Erenové je spíše skeptická: společně s proměnou (příp. vyostřováním) dominantních identit a sociálního statusu romských uprchlíků dochází spíše k transformaci vztahů nadřízenosti/podřízenosti než k jejich omezení.

Naor Ben-Yehoyada (Harvard University) se v posledním vystoupení celé konference zaměřil na zcela odlišnou komunitu a na proměny a souvislosti jejího postavení ve vztahu k sociálnímu okolí: předložil studii tuniských a sicilských námořních pašeráků v Sicilské úžině, která mapovala vznik, vývoj a současný stav této translokální pospolitosti s ohledem na její eko-